

Содержание:

- 1** Резюмэ

- 2** Executive summary

- 4** Палітычная лібералізацыя і дэмакратызацыя

- 6** Эканамічная лібералізацыя

- 8** Якасць кіравання і вяршэнства закона

- 11** Геапалітычная арыентацыя

- 13** Культурная палітыка

Рэзюмэ

Дадзены выпуск «BISS-Trends» з’яўляецца паўгадавым маніторынгам асноўных тэндэнцый у развіцці беларускай дзяржавы і грамадства ў першай палове 2014 года.

Маніторынг прысвечаны асноўным тэндэнцыям у наступных галінах:

- палітычная дэмакратызацыя / палітычная лібералізацыя;
- эканамічная лібералізацыя;
- якасць кіравання і вяршэнства закона;
- геапалітычная арыентацыя;
- культурная палітыка.

Апісанне кожнай са сфер прадстаўлена ў наступным парадку:

- агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый;
- апісанне асноўных падзей, якія вызначылі ацэнку тренду;
- апісанне дадатковых падзей;
- кароткі прагноз на наступнае паўгоддзе.

У пачатку маніторынгу прыводзяцца кароткія высновы з асноўнымі тэндэнцыямі ў пяці галінах (Executive summary). Яны таксама змяшчаюць табліцу, дзе вызначана ступень прагрэсу / рэгрэсу ў кожнай сферы. У канцы маніторынгу прыводзіцца даведачны каталог асноўных падзей, фактаў і зменаў за першае паўгоддзе 2014 года па кожнай з пяці разгляданых сфер.

Аўтары маніторынгу: Уладзімір Арцюгін, Аляксей Лашук, Дзяніс Мельянцоў, Юрый Чавусаў.

Рэдактар выпуску: Аляксандр Аўтушка-Сікорскі.

Executive summary

У першым паўгоддзі 2014 года у сферы палітычнай лібералізацыі не адбылося якасных змяненняў, і існуючы трэнд у напрамку рэгрэсу працягнуўся. Значна ўзрасла колькасць палітычна матываваных затрыманняў і арыштаў, шмат у чым абумоўленых сезонным ростам пратэстнай актыўнасці апазіцыі і правядзеннем чэмпіянату свету па хакеі.

Акрамя таго, папраўкі ў Выбарчы кодэкс, прынятыя ў другім паўгоддзі 2013 года, абмежавалі магчымасці апазіцыйных кандыдатаў у правядзенні перадвыбарчай агітацыі. Непасрэдна самі выбары ў мясцовыя Саветы дэпутатаў прайшлі пад поўным кантролем выканаўчай улады і характарызаваліся шырокім выкарыстаннем адміністрацыйнага рэсурсу і рэпрэсіямі супраць кандыдатаў ад апазіцыі і палітычных актывістаў.

Папраўкі ў закон «Аб грамадскіх аб'яднаннях» нязначна спрасцілі працэдуру рэгістрацыі новых арганізацый, у той час як негатыўныя тэндэнцыі ў дачыненні да рэгулявання працы НДА захаваліся. Вызваленне некалькіх палітвязняў сведчыць аб пэўнай палітычнай лібералізацыі, аднак пра структурныя зрухі ў гэтым кірунку казаць не прыходзіцца.

У эканамічнай сферы працягнулася тэндэнцыя на разбалансаванасць макразэканамічнай сітуацыі. Асноўныя макразэканамічныя паказчыкі ўпалі за першае паўгоддзе, што падштурхнула ўрад да большага ўмяшання ў эканоміку за кошт дадатковага датавання дзяржпрадпрыемстваў і прыняцця шэрагу крокаў у бок палітыкі імпартазамышчэння. У сваю чаргу, адсутнасць структурных рэформаў прыводзіць да сітуацыі, калі здольнасць да падтрымання бягучага ўзроўню золатавалютных рэзерваў забяспечваецца выключна за кошт знешніх запасычанняў (у першым паўгоддзі 2014 года – двух траншаў крэдыту ВТБ), у чарговы раз заганяючы эканоміку ў заганае кола існавання «ад крэдыту да крэдыту».

Сфера якасці кіравання і вяршэнства права ў першым паўгоддзі характарызавалася невялікім зрухам у бок пазітыўных зменаў. Адбылася дэкадыфікацыя інвестыцыйнага заканадаўства, а таксама меў месца шэраг падзей, што сігналізавалі пра хуткае прыняцце закона «Аб дзяржаўна-прыватным партнёрстве». У той жа час, была прынятая Пастанова ўрада «Аб бізнес-планах інвестыцыйных праектаў», закліканая ўпарадкаваць праекты мадэрнізацыі дзяржпрадпрыемстваў, а таксама павысіць іх эфектыўнасць. Акрамя таго, у першым паўгоддзі пачала рэалізоўвацца рэформа судова, запушчаная ў другім паўгоддзі 2013 года.

У сферы міжнародных адносін і геапалітычнай арыентацыі палітыка Беларусі, як і ў мінулым паўгоддзі, ішла ў адпаведнасці з курсам расійскай палітыкі. Адначасова з гэтым адбылося ўзмацненне залежнасці ад Расіі з прычыны падпісання дамовы аб ЕАЭС, нарошчвання прысутнасці расійскай ваеннай групоўкі на тэрыторыі Беларусі, а таксама атрымання двух траншаў крэдыту ад ВТБ.

У той жа час, Беларусь актывізавала кантакты з краінамі Захаду – узмацненне ўзаемадзеяння адбылося не толькі з Еўрасаюзам, але і з ЗША. Кантакты з ЕС набылі большую змястоўнасць; таксама быў праведзены шэраг мерапрыемстваў з удзелам высокапастаўленых амерыканскіх чыноўнікаў. Акрамя таго, на «пацяпленне» ў адносінах паўплывала вызваленне некаторых палітычных зняволеных, у першую чаргу – праваабаронца Алеся Бяляцкага. Нягледзячы на тое, што паўнаважнай нармалізацыі адносін не адбылося, бягучы трэнд відавочна можна ахарактарызаваць як пэўнае паляпшэнне ў адносінах з Захадам.

У сферы культурнай палітыкі па-ранейшаму фіксуецца стагнацыя і адсутнасць якасных змяненняў. Нягледзячы на пэўнае паляпшэнне культурнага ландшафту, на якое шмат у чым паўплывала правядзенне чэмпіянату свету па хакеі, захоўваецца палярызацыя афіцыйнай і «андэрграўнднай» культуры адначасова з шэрагам падзей, якія ўзмацняюць ідэалагізацыю афіцыйнай культуры і сведчаць пра рост кадравага крызісу ў сферы менеджменту культуры. Палітыка «мяккай беларусізацыі» па-ранейшаму застаецца супярэчлівай і не прыносіць адчувальных вынікаў. ■

Сфера маніторынгу	Асноўная тэндэнцыя
Палітычная лібералізацыя	Рэгрэс у рамках існуючых негатыўных трэндаў без якасных змяненняў
Эканамічная лібералізацыя	Узмацненне негатыўных тэндэнцый, адсутнасць якасных змяненняў
Якасць кіравання і вяршэнства закона	Лёгкае паляпшэнне, рух у бок пазітыўнага трэнду
Геапалітычная арыентацыя	Рост залежнасці ад Расіі; паляпшэнне адносін з Захадам з вельмі нязначным рухам у бок нармалізацыі
Культурная палітыка	Стагнацыя без якасных змяненняў

Трэнд 1

Палітычная лібералізацыя / палітычная дэмакратызацыя

Асноўная тэндэнцыя: Рэгрэс у рамках існуючых негатыўных трэндаў без якасных змяненняў

Агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый

У гэты перыяд захаваўся трэнд на залежнасць колькасці палітычна матываваных рэпрэсій ад узроўню актыўнасці апазіцыі і грамадзянскай супольнасці. Адзначаная раней тэндэнцыя да павелічэння колькасці выпадкаў адміністрацыйнага пераследу працягнулася. Захаванне гэтай тэндэнцыі, апроч іншага, абумоўленае тым, што рост актыўнасці апазіцыі (традыцыйныя вясновыя масавыя акцыі, удзел большасці палітычных сілаў у выбарах дэпутатаў мясцовых Саветаў) справакаваў рэакцыю уладаў, у тым ліку і з выкарыстаннем практыкі адміністрацыйных арыштаў.

На гэтым фоне вылучаецца травень 2014 года (перыяд правядзення ў Мінску чэмпіянату свету па хакеі), падчас якога прайшлі шматлікія прэзентыўныя арышты грамадзянскіх актывістаў і членаў апазіцыі, нягледзячы на тое, што ніякіх істотных акцый пратэсту апазіцыя падчас чэмпіянату не планавала.

Выбары дэпутатаў мясцовых Саветаў прайшлі ва ўмовах поўнага кантролю выканаўчай улады над усімі стадыямі выбарчага працэсу. Акрамя гэтага, для выбараў былі характэрныя нядопуск прадстаўнікоў апазіцыі да працы ў выбарчых камісіях, няроўныя магчымасці для кандыдатаў ад апазіцыі ў параўнанні з праўладнымі кандыдатамі, выкарыстанне адміністрацыйнага рэсурсу. Таксама былі зафіксаваныя рэпрэсіі супраць кандыдатаў ад апазіцыі і перашкоды іх агітацыйнай дзейнасці і ажыццяўленню назірання за выбарамі.

Змены ў Выбарчы кодэкс, прынятыя восенню 2013 года, ускладнілі магчымасці ўдзелу ў выбарах для апазіцыйных кандыдатаў, асабліва – для агітацыйнай дзейнасці. У той жа час, змены ў законе «Аб грамадскіх аб'яднаннях» толькі нязначна спрасцілі працэдуру рэгістрацыі з тэхнічнага пункту гледжання, але не вырашылі праблему палітычна матываваных бар'ераў для рэалізацыі свабоды асацыяцыяў. Вызваленне трох палітычных зняволеных (асабліва – датэрміновае вызваленне лідэра Праваабарончага цэнтра «Вясна» Алеся Бяляцкага) могуць быць разгледжаныя як крок, зроблены для палепшэння адносінаў з Захадам, але не сведчыць пра палітычную лібералізацыю ў цэлым.

Апісанне асноўных падзей, якія вызначылі ацэнку трэнду

1. Першыя шэсць месяцаў 2014 года сталі рэкорднымі па паказчыках адміністрацыйнага пераследу ўдзельнікаў акцый пратэсту і прадстаўнікоў апазіцыі. Значна павялічылася колькасць адміністрацыйных арыштаў, якія часцей за ўсё былі звязаныя з прэзентыўнымі за-

трыманнямі да пачатку акцый альбо арыштамі пасля іх правядзення. На рост паказчыка паўплывалі таксама масавыя нематываваныя затрыманні і арышты актывістаў апазіцыі напярэдадні чэмпіянату свету па хакеі.

Паводле дадзеных Праваабарончага цэнтра «Вясна», напярэдадні чэмпіянату былі арыштаваныя як мінімум 32 актывісты розных недзяржаўных арганізацый. Больш за тое, у шэрагу выпадкаў міліцыя спрабавала шукаць людзей, якія загадзя пакінулі месца жыхарства і з'ехалі з Мінску. Акрамя актывістаў апазіцыі, на перыяд правядзення чэмпіянату былі таксама арыштаваныя сотні прадстаўнікоў шэрагу сацыяльных груп (асобы без пэўнага месца жыхарства, работнікі секс-індустрыі і інш.).

2. У перыяд правядзення чэмпіянату зафіксаваныя выпадкі абмежавання свабоды слова і іншых свабод. Так, практыкаваліся канфіскацыі маек з палітычнымі лозунгамі ў заўзятараў, адмовы ў акрэдытацыі замежным і беларускім СМІ. Акрамя таго, шэрагу замежных грамадзян было адмоўлена ў допуску ў краіну на падставе таго, што яны з'яўляюцца «непажаданымі персонамі», а газеце «Свободные новости плюс» было вынесена пісьмовае папярэджанне з боку Міністэрства інфармацыі. Падставай для вынясення папярэджання стала «нянясенне шкоды грамадскім інтарэсам праз фарміраванне негатыўнага стаўлення да мінулага чэмпіянату свету па хакеі».

Важны той факт, што нават за выняткам выпадкаў адміністрацыйнага пераследу падчас чэмпіянату, колькасць выпадкаў адміністрацыйнага пераследу (у тым ліку арыштаў) застаецца найбольшай за перыяд з першай паловы 2012 года. Маштаб затрыманняў і арыштаў удзельнікаў выбарчай кампаніі па выбарах дэпутатаў мясцовых Саветаў (не толькі назіральнікаў і агітатараў, але і саміх кандыдатаў) быў беспрэцэдэнтным для выбараў такога ўзроўню – у перыяд парламенцкіх выбараў 2012 года гэтыя паказчыкі былі істотна ніжэйшымі.

Апісанне дадатковых падзей

1. У перыяд маніторынгу асноўным фактарам, які мог бы паўплываць на становішча няўрадавых арганізацый, стала змена заканадаўчых нормаў, якія тычацца рэгістрацыі грамадскіх аб'яднанняў. Нягледзячы на пэўнае фармальнае змякчэнне ўмоў і крытэраў, патрэбных для рэгістрацыі, рэальныя магчымасці для рэгістрацыі новых аб'яднанняў не ўзраслі. У той жа час, была ўведзеная дадатковая падстава для ліквідацыі грамадскіх аб'яднанняў: непрадастаўленне на працягу трох гадоў запар штогадовых справаздач у рэгіструючы орган.

	2012		2013		2014
	I паўгоддзе	II паўгоддзе	I паўгоддзе	II паўгоддзе	I паўгоддзе
Адміністрацыйны пераслед	160	75	57	115	170
У тым ліку з прымяненнем адміністрацыйнага арышту	72	32	27	32	67

Крыніца: дадзеныя праваабарончага цэнтру «Вясна». Паказчыкі па папярэдніх перыядах удакладненыя ў параўнанні з папярэднім выпускам «BISS-Trends».

2. У перыяд маніторынгу таксама былі зафіксаваныя адмовы ў рэгістрацыі шэрагу грамадскіх аб'яднанняў: было адмоўлена ў рэгістрацыі Грамадскаму аб'яднанню «Ветэраны Чарнобыля», Грамадскаму аб'яднанню «Таварыства падтрымкі экстрэмальных экспедыцый і папярэджання надзвычайных сітуацый «Поліус», асветніцкаму грамадскаму аб'яднанню «Брэсцкія хрысціянскія дэмакраты», грамадскаму аб'яднанню «Сучасны погляд».

3. У студзені 2014 года пінскаму каардынатару аргкамітэта па стварэнні партыі «Беларуская хрысціянская дэмакратыя» Сяргею Сухаверхаму пракуратурай было вынесенае папярэджанне за дзейнасць ад імя незарэгістраванай арганізацыі і паведамлена аб магчымым прыцягненні да крымінальнай адказнасці. 31 студзені 2013 года райвыканкам Шчучынскага раёна запатрабаваў ад дабрачынца Аляксея Шчадрава зачыніць арганізаваную ім сацыяльную ўстанову ў сувязі з парушэннем санітарных нормаў. Раней, у 2013 годзе, у дачыненні да Шчадрава была ўзбуджаная справа па артыкуле 193-1 Крымінальнага кодэкса за дзейнасць ад імя незарэгістраванай арганізацыі, і рэгістрацыя ўстановы была спосабам легалізацыі арганізацыі.

4. Выбары дэпутатаў мясцовых Саветаў, якія адбыліся 23 сакавіка 2014 года, сталі першымі, падчас якіх ужывалася новая рэдакцыя Выбарчага кодэкса, змененага восенню 2013 года. Як і меркавалася, змены не спрыялі дэмакратызацыі выбарчага працэсу і яшчэ больш абмежавалі апазіцыю ў магчымасці правядзення перадвыбарнай агітацыі. Колькасць дэпутатаў ад апазіцыі складала адзінкі, нягледзячы на звыклы маштаб удзелу апазіцыі ў выбарчай кампаніі.

5. Вызваленне палітвязняў Мікалая Аўтуховіча (8 красавіка ў сувязі з заканчэннем тэрміну пакарання), Андрэя Гайдучова (8 траўня ў сувязі з заканчэннем тэрміну пакарання) і Алеся Бяляцкага (21 чэрвеня – у дзень уступлення ў сілу закона «Аб амністыі ў сувязі з 70-годдзем вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў») было ўспрынятае грамадзянскай супольнасцю як пазітыўны сігнал. Аднак наяўнасць у турмах яшчэ 7 чалавек, якія беларускімі праваабаронцамі кваліфікуюцца як палітвязні (у тым ліку двое – у сувязі з падзеямі пасля прэзідэнцкіх выбараў 2010 года), а таксама ўзбуджэнне 26 чэрвеня новай крымінальнай справы па палітычным артыкуле Крымінальнага кодэкса «Абразы прэзідэнта» не дазваляе разлічваць на ўстойлівасць гэтай тэндэнцыі. ■

Кароткі прагноз на другое паўгоддзе

Другое паўгоддзе 2014 года стане ключавым для фарміравання тых тэндэнцый, якія прадвызначылі развіццё падзей у Беларусі падчас падрыхтоўкі да прэзідэнцкіх выбараў 2015 года. Асноўным фактарам для развіцця падзей стане ўзаемадзеянне з Захадам. Пры развіцці паступальнага дыялогу магчымае далейшае паслядоўнае вызваленне палітвязняў, аднак вызваленне іх усіх малаверагоднае. Унутры краіны дынаміка рэйтынгу дзейнай улады на фоне крызісу ва Украіне і эканамічных цяжкасцяў у самой Беларусі абумовіць узростанне сілавога і рэпрэсіўнага кампанента ў перыяд падрыхтоўкі да прэзідэнцкіх выбараў 2015 года. У сувязі з гэтым, саступкі ў частцы прынцыповага для Захаду пытання аб вызваленні палітвязняў будучы адбывацца паралельна з прыняццем новых рэпрэсіўных прававых актаў (варта чакаць узростання кантролю за распаўсюдам інфармацыі ў інтэрнэце) і прымяненнем новых і ўжо дзеючых абмежавальных актаў на практыцы. Жорсткая палітыка ў дачыненні да ўдзельнікаў пратэстных акцый з актыўным ужываннем прэвентыўных арыштаў захавецца.

Трэнд 2

Эканамічная лібералізацыя

Асноўная тэндэнцыя: Узмацненне негатыўных тэндэнцый, адсутнасць якасных змяненняў

Агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый

Першае паўгоддзе 2014 года характарызава-лася назапашваннем дысбалансаў у белару-скай эканоміцы і ўзмацненнем існуючых нега-тыўных тэндэнцый. За першыя шэсць месяцаў значна ўпалі асноўныя макраэканамічныя паказчыкі, а таксама паказчыкі рэальнага сектара. Захаванне золатавалютных рэзер-ваў (ЗВР) на ўзроўні пачатку 2014 года было забяспечана толькі за кошт паступлення двух траншаў брыдж-крэдыту ВТБ. На зніжэнне аб'ёмаў ЗВР у сярэдзіне першага паўгоддзя, а таксама запаволенне росту ВУП паўплываў таксама знешні шок: следам за Казахстанам дэвальвацыю нацыянальных валют правялі Украіна і Расія, што прымусіла беларускія ўла-ды даць каманду на ўключэнне «друкарскага станка».

У сваю чаргу падзенне паказчыкаў рэальнага сектара вымусіла ўрад у чарговы раз перайсці да палітыкі свёрхдаціравання дзяржпрадпры-емстваў за кошт прадастаўлення зніжак на ужо выдзеленыя крэдыты, а таксама зрабіць шэраг крокаў у бок палітыкі імпартазамышчэн-ня. Пазітыўнымі падзеямі, аднак, стала гаран-тыя штогадовых паставак расійскай нафты ў аб'ёме 23 млн. тон, а таксама права пакідаць у бюджэце рэспублікі да 1,5 млрд. даляраў экс-партных пошлін на нафту ў выніку падпісання дамовы пра ЕАЭС.

Апісанне асноўных падзей, якія вызначылі ацэнку трэнду

1. 2014 год пачаўся з пазітыўнай падзеі: крэдыт у памеры 450 млн. даляраў, атрыманы ад ВТБ у канцы снежня 2013 года (з абяцаных банкам 2 млрд. даляраў), дазволіў утрымаць золатавалютныя рэзервы (ЗВР) на ўзроўні памераў двухмесячнага імпарту (6,65 млрд. даляраў). Упэўненасць у хуткім паступленні рэшты грошай (1,5 млрд. даляраў) пасяліла ў кіраўніцтва Беларусі пэўны «эканамічны» аптымізм. Вынікам гэтага стаў той факт, што нават студзенская дэвальвацыя расійскага рубля не перашкодзіла Аляксандру Лукашэнку на сустрэчы з прадстаўнікамі беларускіх СМІ ў канцы студзеня запэўніць іх у эканамічнай мэтазгоднасці адмовы ад дэвальвацыі белару-скага рубля ў канцы 2013 года.

2. У студзені адбылося скарачэнне тэмпаў росту ВУП Беларусі, Казахстан правёў дэваль-вацыю казахстанскага тэнге, а змена ўлады ва Украіне паўплывала на неабходнасць дэвальвацыі ўкраінскай грыўны. У сакавіку адбылася чарговая дэвальвацыя расійскага рубля, а скарачэнне тэмпаў росту ВУП Бела-русі за студзень–люты толькі паскорылася.

Для кампенсацыі скарачэння тэмпаў росту ВУП быў запушчаны «друкарскі станок», аднак даволі хутка адбыўся адток надрукаваных грошай на валютны рынак, што прывяло да зніжэння аб'ёмаў ЗВР.

3. Адсутнасць новага траншу крэдыту ад ВТБ у чэрвені 2014 года прывяло да падзення кошту беларускага рубля на валютным рынку. За першыя пяць месяцаў 2014 года ЗВР скара-ціліся на 1,25 млрд. да 5,4 млрд. даляраў. Ад далейшага скарачэння аб'ёмаў ЗВР выратаваў брыдж-крэдыт ВТБ у памеры 2 млрд. даляраў, атрыманы ў чэрвені. Такім чынам, па выніках першага паўгоддзя ЗВР ізноў былі забяспеча-ныя на ўзроўні двухмесячнага імпарту (каля 6,5 млрд. даляраў), што трохі панізіла дэваль-вацыйныя чаканні.

4. Адбылося пагаршэнне многіх макраэка-намічных паказчыкаў:

- на 1 чэрвеня 2014 года запасы гатовай пра-дукцыі павялічыліся на 29,4% з пачатку года;
- крэдыторская запазычанасць на 1 траўня 2014 года вырасла на 7,7% з пачатку года;
- дэбіторская запазычанасць на 1 траўня 2014 года вырасла на 6,8% з пачатку года;
- у студзені–каравіку 2014 года чысты пры-бытак прадпрыемстваў зменшыўся на 25,3% у параўнанні з тым жа перыядам 2013 года;
- на 1 траўня 2014 года ў Беларусі колькасць стратных прадпрыемстваў і арганізацый вырасла ў параўнанні з дадзенымі на 1 траўня 2013 года у 1,6 разу;
- сума чыстай страты стратных прадпрыем-стваў і арганізацый вырасла ў параўнанні з дадзенымі на 1 траўня 2013 года ў 2,15 разу;
- месячная інфляцыя ў Беларусі ў траўні 2014 года павялічылася да 2,2% у месячным вылічэнні з 1,6% у каравіку і ў пачатку года склала 8,9%. Такім чынам, планавы паказчык інфляцыі за год быў перавышаны ўжо цягам першага паўгоддзя.

Рост аб'ёмаў складскіх запасаў сведчыць пра тое, што дазвол дзяржпрадпрыемствам на продаж прадукцыі са зніжкамі слаба паўплыва-ваў на іх збытавую здольнасць. Рост складскіх запасаў, акрамя таго, вымусіў урад Беларусі прадаставіць ільготы па раней выдадзеных крэдытах для прадухілення скарачэння памер-аў ЗВР. Колькасць крэдытаў, якія «атрымалі» ільготы, склала каля 30% ад іх агульнага аб'ёму – гэта амаль палова крэдытаў, выдадзеных дзяржпрадпрыемствам.

Негалосная забарона на продаж імпорт-нага піва падчас чэмпіянату свету па хакеі

(і станоўчы эффект ад гэтага для беларускіх вытворцаў) падказала ўраду спосаб паляпшэння эканамічнага становішча прадпрыемстваў, якія адчулі праблемы з грашовымі рэсурсамі. Урад зноў перайшоў да палітыкі імпарта-мяшчэння: ужо ўведзенае ліцэнзаванне імпарту піва, кандытарскіх і макаронных вырабаў, шкла і цэменту. Акрамя таго, абмяркоўваюцца напрамкі, у якіх статус спецімпартцёра таксама мог бы дапамагчы беларускім прадпрыемствам.

5. Прыняты шэраг крокаў, накіраваны на патамненне кошту крэдытных рублёвых рэсурсаў:

- уведзеная забарона на валютныя крэдыты для суб'ектаў гаспадарання, якія працуюць на ўнутраным рынку;
- зніжана стаўка рэфінансавання (за першае паўгоддзе двойчы: з 23,5% да 22,5% у красавіку і да 21,5% у траўні);
- уведзеныя новыя абмежаванні на выдачу спажывецкіх крэдытаў;
- устаноўлена абмежаванне кошту рублёвых крэдытаў, якое штомесяц пераглядаецца ў бок зніжэння;
- ажыццяўляецца кантралюемая дэвальвацыя па 1,1–1,3% у месяц. За паўгода беларускі рубель дэвальваваны на 680 рублёў (7,14%).

Рост зароботнай платы стрымліваўся, таму рэальная зароботная плата ў студзені–траўні

2014 года павялічылася ўсяго на 3,6% у параўнанні са студзенем–траўнем 2013 года. У той жа час, Нацыянальны банк РБ падціскам урада ў чарговы раз пачаў кампанію па дырэктывым зніжэнні працэнтных ставак на рублёвыя крэдыты. Гэта, у сваю чаргу, прывяло да адтоку тэрміновых рублёвых дэпазітаў фізічных асоб у аб'ёме 1,5 трлн. рублёў (за красавік–травень без уліку капіталізацыі працэнтаў) і пераводу іх у валютныя дэпазіты.

Апісанне дадатковых падзей

1. Абвешчана пра пачатак распрацоўкі Нацыянальнай стратэгіі ўстойлівага сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі на перыяд да 2030 года. Агульная ідэя стратэгіі накіраваная на захаванне цяперашняй мадэлі кіравання эканомікай за кошт змены крыніц валютных паступленняў.
2. Праз недахоп валюты на ўнутраным рынку аўкцыёны па размяшчэнні дзяржаўных даўгатэрміновых аблігацый (ДДА) сталі падоўжанымі. Таксама былі перагледжаныя планы па прыцягненні валюты на ўнутраным рынку ў бок яе змяншэння.
3. У канцы траўня падпісаная дамова па стварэнні ЕАЭС. Беларусі ўдалося дамагчыся гарантаваных штогадовых паставак нафты ў памеры 23 млн. тон у год і праваў на частку экспартных пошлін на нафтапрадукты пачынаючы з 2015 года. ■

Кароткі прагноз на наступнае паўгоддзе

Пасля ўвядзення Нацбанкам паніжальнага абмежавання кошту крэдытаў адбылося зніжэнне працэнтных ставак па рублёвых дэпазітах з іх наступным канвертаваннем у валюту. Дзве папярэднія спробы дырэктыва знізіць кошт рублёвых рэсурсаў у 2012 і 2013 гадах завяршыліся адтокам рублёвых дэпазітаў, павышаным попытам на валюту і вяртаннем працэнтных ставак на зыходныя пазіцыі. Таму для фіксацыі працэнтных ставак да восені неабходна будзе прыцягнуць яшчэ каля 2 млрд. даляраў запазычанняў.

Знешнегандлёвае сальда застаецца дадатным толькі без уліку вяртання экспартных пошлін на нафтапрадукты ў бюджэт Расіі. За кошт росту экспарту калію і скарачэння інвестыцыйнага імпарту знешнегандлёвае сальда атрымаецца ўтрымліваць каля нуля, аднак плацежны баланс будзе ўстойліва адмоўным. Брыдж-крэдыт ВТБ быў прадастаўлены на тэрмін да канца 2014 года, што ў выпадку з зацягваннем перамоў аб выдзяленні новых валютных запазычанняў можа пацягнуць за сабой паўтарэнне перадкрызіснай сітуацыі на валютным рынку.

Трэнд 3

Якасць кіравання і вяршэнства закона

Асноўная тэндэнцыя: Лёгкае паляпшэнне, рух у бок пазітыўнага трэнду

Агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый

Першае паўгоддзе 2014 года аказалася багатым на знешнепалітычныя падзеі, якія паўплывалі на тэндэнцыі ў сферы вяршэнства права і якасці кіравання ў Беларусі. У гэты перыяд была падпісаная Дамова пра Еўразійскі эканамічны саюз, якая прадугледжвае гарманізацыю права і структур кіравання на постсавецкай прасторы. Акрамя таго, працягнулася праца над праектамі некаторых нарматыўных актаў, якія павінны стварыць перадумовы для больш глыбокага супрацоўніцтва дзяржавы і прыватных інвестараў.

Адначасова з гэтым адбылася дэкадыфікацыя заканадаўства ў сферы замежных інвестыцый: страціў сілу Інвестыцыйны кодэкс і разам з ім агульны льготны рэжым для замежных інвестараў. Акрамя таго, са студзеня 2014 года пачала працаваць рэфармаваная сістэма судова-выканаўчых органаў і натарыяту.

На фоне пазітыўных пачынанняў і «рэфарматарскай» рыторыкі чыноўнікаў, высокіх тэмпаў падрыхтоўкі і праходжання новых законапраектаў, а таксама адсутнасці значных негатывных падзей трэнд у сферы якасці кіравання і вяршэнства права можна ахарактарызаваць як «лёгкае паляпшэнне».

Апісанне асноўных падзей, якія вызначылі ацэнку трэнду

1. У канцы паўгоддзя закон «Аб дзяржаўна-прыватным партнёрстве» (ДПП), які абмяркоўваўся на працягу некалькі апошніх гадоў, здабыў нарэшце ясныя абрысы. Закон усё яшчэ не прыняты, аднак ужо праводзіцца шырокае экспертнае абмеркаванне і створана пэўная інстытуцыянальная інфраструктура для стымулявання праектаў ДПП. У тэматычным кангрэсе, які прайшоў у канцы траўня ў Мінску, узялі ўдзел каля 450 чалавек, у тым ліку прадстаўнікі дзяржаўных органаў, шматлікія эксперты, прадстаўнікі міжнародных арганізацый і інвестары. У межах кангрэса адбылося першае пасяджэнне нядаўна створанага «Міжведамаснай інфраструктурнай каардынацыйнай рады», закліканай каардынаваць партнёрства дзяржавы і прыватнага сектара пры рэалізацыі праектаў нядаўна зацверджанага Нацыянальнага інфраструктурнага плана.

Закон аб ДПП абмяркоўваецца ўжо некалькі гадоў, але цяпер яго прыняцце, мяркуючы па ўсім, вельмі блізкае. Некалькі праектаў ДПП ужо рэалізаваныя на індывідуальных умовах, самы вядомы з іх – сістэма аплаты BelToll. Прыняцце закона аб ДПП прадугледжвае рост празрыстасці працедуры дзяржаўна-прыват-

нага партнёрства, што ў перспектыве павінна прыцягнуць у Беларусь больш буйных інвестараў.

2. У канцы студзеня Савет міністраў зацвердзіў Канцэпцыю фарміравання і развіцця інавацыйна-прамысловых кластараў у Беларусі. Дэклараваная мэта прыняцця Канцэпцыі – ацэнка патэнцыялу і вызначэнне перспектывы стымулявання кластарнага развіцця эканомікі на перыяд да 2020 года. Структурна Канцэпцыя добра прадуманая. У ёй улічаныя ўсе асноўныя фактары, якія прадвызначаюць паспяховае развіццё кластарнай эканомікі, у тым ліку праведзена ацэнка міжнароднага досведу, прадугледжана сістэма падрыхтоўкі кіруючых кадраў і разгледжаныя крыніцы фінансавання прапанаваных ініцыятыў. Вынікі ўкаранення Канцэпцыі будуць бачныя толькі праз некалькі гадоў, аднак непасрэдна яе прыняцце варта ацаніць як пазітыўную падзею.

3. У першым паўгоддзі таксама была прынятая Пастанова ўрада «Аб бізнес-планах інвестыцыйных праектаў». Мэтай прыняцця было прадэкларавана павышэнне эфектыўнасці выкарыстання бюджэтных рэсурсаў, недахоп якіх прадэманстравалі нядаўнія праекты «фарсіраванай мадэрнізацыі». Распрацоўцы кожнага «мадэрнізацыйнага» бізнес-плана з гэтага часу павінны папярэднічаць правядзенне маркетынговых даследаванняў з мэтай атрымання аб'ектыўнай інфармацыі аб магчымасцях збыту прадукцыі і шматварыянтны аналіз развіцця вытворчасці. Для праектаў коштам звыш 70 млн. даляраў з гэтага часу ў абавязковым парадку павінна быць праведзена ўсебаковае маркетынгавае даследаванне, пры неабходнасці – з прыцягненнем незалежных кансультуючых арганізацый, уключаючы замежныя, у тым ліку з магчымасцю аплаты іх паслуг за кошт дзяржаўнага бюджэту. Прыняцце Пастановы азначае пастанову акцэнта на сур'ёзную папярэднюю ацэнку праектаў з буйнымі дзяржаўнымі інвестыцыямі і з'яўляецца чарговым крокам на шляху да росту якасці кіравання.

Апісанне дадатковых падзей

1. Са студзеня 2014 года страціў сілу Інвестыцыйны кодэкс Рэспублікі Беларусь, які дзейнічаў з 2001 года. Яму на змену прыйшоў Закон «Аб інвестыцыях», адкуль знік шэраг палажэнняў, якія раней надавалі льготны рэжым для прадпрыемстваў з замежнымі інвестыцыямі ў памеры больш за 20 тысяч даляраў. Напрыклад, з закона былі выключаныя асаблівыя ўмовы фарміравання статутнага фонду і магчымасць кіраўнікам прадпрыемстваў з замежнымі інвестыцыямі працаваць у Беларусі без атрымання спецыяльнага дазволу на працу. У астатнім большасць нормаў Кодэкса насілі

дэкларатыўны характар, таму яго адмена мае сімвалічнае значэнне ў дачыненні да пераходу ад агульнага ільготнага рэжыму для замежных інвестараў да індывідуальнага. Справа ў тым, што магчымасць атрымання індывідуальных ільгот замежнымі інвестарамі ўжо прадугледжана Дэкрэтам № 10 «Аб стварэнні дадатковых умоў для інвестыцыйнай дзейнасці ў Рэспубліцы Беларусь».

2. Прыняты ў лютым 2014 года Дэкрэт № 3 прадугледжвае шэраг істотных змяненняў у правілах рэгістрацыі камерцыйных арганізацый: выключэнне асаблівых прававых формаў для замежнага капіталу і аднастайнасць правіл стварэння прадпрыемстваў незалежна ад краіны паходжання капіталаў. З гэтага часу статутны фонд зарэгістраваных у Беларусі камерцыйных арганізацый можа аб'яўляцца выключна ў беларускіх рублях. Таксама скасаваны асаблівыя правілы фарміравання статутнага фонду для арганізацый з замежнымі інвестыцыямі. Такім чынам, у Беларусі ўведзены нацыянальны рэжым рэгістрацыі камерцыйных арганізацый, які характэрны для дзяржаў са сталымі прававымі сістэмамі, дзе замежныя інвестары прыцягваюцца не ільготамі, а агульнымі пазітыўнымі рамачнымі ўмовамі для вядзення бізнесу.

3. Праанансаваны праект Указа «Аб змене ўмоў функцыянавання холдынгаў», мяркуючы па ўсім, мае на мэце ўдасканаленне структуры карпаратыўнага кіравання і магчымасці больш поўнага выкарыстання эфектаў маштабу прадпрыемстваў. З новаўвядзенняў неабходна адзначыць пашырэнне падатковых ільгот для перамяшчэння фінансавых і матэрыяльных рэсурсаў паміж кампаніямі холдынгу і павелічэнне памераў узнагароджання менеджараў у дзяржаўных холдынгах. Мяркуецца, што дадзеныя меры, па аналогіі з замежным досведам, дазваляць акумуляваць фінансавыя і кіраўніцкія рэсурсы, якія могуць быць накіраваныя на распрацоўку і выпуск інавацыйнай і высокаліквіднай прадукцыі.

4. Са студзеня 2014 года пачала рэалізоўвацца рэформа судоў, судова-выканаўчых органаў і натарыята, запушчаныя ў мінулым годзе. У адпаведнасці з ёй, Вярхоўны суд і Вышэйшы Гаспадарчы суд аб'яднаныя ў адзіны вышэйшы судовы орган, які ўзначальвае сістэму судоў агульнай юрысдыкцыі, у межах якой могуць стварацца спецыялізаваныя суды. Таксама

з 1 студзеня 2014 годзе на базе структурных падраздзяленняў Міністэрства юстыцыі, Вышэйшага Гаспадарчага суда і галоўных упраўленняў юстыцыі аблвыканкамаў створана адзіная сістэма органаў прымусовага выканання судовых рашэнняў. Акрамя таго, з пачатку года і дзяржаўныя, і прыватныя натарыусы надзелены адзіным статусам натарыуса і абавязаныя атрымаць членства ў Беларускай натарыяльнай палале, а таксама заключыць дагавор страхавання сваёй грамадзянскай адказнасці. Пакуль інфармацыі пра эфектыўнасць праведзеных рэформаў няма, аднак чакаюцца станоўчыя змены.

5. У адпаведнасці з прынятым Указам № 214 гарадам і пасёлкам гарадскога тыпу, размешчаным на адлегласці не больш за 60 кіламетраў ад Мінска або абласных цэнтраў, па рашэнні прэзідэнта можа быць нададзены статус горада-спадарожніка. Статус горада-спадарожніка Мінска ўжо прысвоены Дзяржынску, Заслаўю, Лагойску, Смалявічам, Фаніпалю і Рудзенску, а Жабінцы і Скідзелю – статус горада-спадарожніка Брэста і Гродна адпаведна. У гарадах-спадарожніках прадугледжана будаўніцтва жылля і фарміраванне адзінай з абласным цэнтрам сацыяльнай, вытворчай і транспартнай інфраструктуры. Прыняцце Указа можна расцаніць як крок па ўпарадкаванні сучасных эканоміка-дэмаграфічных рэалій і рэалізацыі новых падыходаў да кіравання тэрыторыямі буйных гарадскіх агламерацый.

6. 29 траўня была падпісаная Дамова пра Еўразійскі эканамічны саюз. З пункту гледжання якасці кіравання і прававога рэгулявання рэалізацыя дагавора прыўнясе новаўвядзенні ў заканадаўства Беларусі, перш за ўсё, у сферы канкурэнцыі і стварэння роўных умоў для прадпрыемстваў з краін – удзельніц ЕАЭС. З іншага боку, перадача кіраўніцкіх кампетэнцый і дэлеганне высокакваліфікаваных кадраў у Камісію ЕАЭС, размешчаную ў Маскве, можа азначаць паслабленне кіраўніцкага патэнцыялу ўнутры Беларусі. У цэлым, у аснове Дамовы пра ЕАЭС ляжаць сярэдне- і доўгатэрміновыя планы па гарманізацыі і ўніфікацыі заканадаўства краін – удзельніц з мэтай стварэння адзінага рынку тавараў, паслуг, капіталу і працоўнай сілы на ўзор Еўрасаюза. Таксама, як і ў ЕС, асноўныя рашэнні ў ЕАЭС прымаюцца кіраўнікамі дзяржаў кансенсусна. ■

Кароткі прагноз на наступнае паўгоддзе

Дамова пра Еўразійскі эканамічны саюз, якая, верагодна, будзе ратыфікаваная ў другім паўгоддзі 2014 года, прадугледжвае гарманізацыю заканадаўства паміж дзяржавамі–ўдзельніцамі толькі з 2015 года. Дамова пастанаўляе, што з моманту ўступлення яе ў сілу краіны–ўдзельніцы абавязваюцца не прымаць нацыянальных актаў, якія супярэчаць ёй. У сувязі з гэтым існуе меркаванне, што да канца года далейшая гарманізацыя заканадаўства будзе праводзіцца павольна. Як мяркуецца, могуць быць прынятыя нават некаторыя пратэక్షыянісцкія законы, адмена якіх пасля будзе падавацца як саступка на карысць Саюза. Удасканаленне прававога асяроддзя ў сферы дзяржаўна-прыватнага партнёрства, функцыянавання холдынгаў і эканамічных кластараў будзе працягвацца з мэтай падтрымання і развіцця канкурэнтных пазіцый Беларусі ў вачах інвестараў у параўнанні з суседзямі.

Улада, як і раней, будзе рэагаваць на знешнія выклікі, аднак ёсць надзея, што ў будучыні яна будзе дзейнічаць не рэактыўна, а актыўна, імкнучыся выбудаваць функцыянальную прававую сістэму і эфектыўную структуру кіравання, зыходзячы з высноваў, зробленых з ўкраінскага крызісу.

Трэнд 4

Геапалітычная арыентацыя

Асноўная тэндэнцыя: Рост залежнасці ад Расіі; паляпшэнне адносін з Захадам з вельмі нязначным рухам у бок нармалізацыі

Агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый

Беларусь падпісала Дамову пра стварэнне Еўразійскага эканамічнага саюза (ЕАЭС), дабіўшыся пры гэтым некаторых саступак з боку Расіі ва ўмовах паставак нафты і нафтапрадуктаў. Пры гэтым беларускае кіраўніцтва далей зацягвала рэалізацыю інтэграцыйных праектаў з Расіяй і заняло адрозную ад Крамля пазіцыю ў дачыненні да крызісу ва Украіне. Нягледзячы на гэтыя супярэчнасці, Беларусь у цэлым дзейнічала ў рэчышчы расійскай палітыкі.

Дыпламатычныя кантакты з Захадам актывізаваліся. Камунікацыя з ЕС набыла большую змястоўную напоўненасць: пачаліся кансультацыі аб заключэнні пагадненняў аб спрашчэнні візавага рэжыму і рэадмісіі з Еўрапейскім саюзам, а таксама пачаўся двухбаковы дыялог па пытаннях мадэрнізацыі на міжурадавым узроўні. У першым паўгоддзі адбылося некалькі візітаў высокапастаўленых амерыканскіх чыноўнікаў у Мінск, а ў Вашынгтоне ўпершыню ў гісторыі прайшлі двухбаковыя кансультацыі па пытаннях міжнароднай бяспекі. Са свайго боку Мінск зрабіў жэст, закліканы падмацаваць распачатую «размарозку» адносінаў, – датэрмінова вызваліў з калоніі праваабаронцу Алеся Бяляцкага.

Апісанне асноўных падзей, якія вызначылі ацэнку трэнду

1. 29 траўня 2014 года Беларусь, Казахстан і Расія падпісалі Дамову пра стварэнне Еўразійскага эканамічнага саюза, які павінен уступіць у сілу ўжо з 1 студзеня 2015 года. Гэты крок азначае яшчэ большае паглыбленне эканамічнай інтэграцыі ў межах еўразійскай тройкі. З пачатку разглядаванага перыяду і да канца траўня афіцыйны Мінск прыкладаў намаганні па максімізацыі сваёй выгады ад падпісання такога важнага для Расіі дагавора. Беларускія перагаворшчыкі здолелі дамагчыся таго, што з 2015 года Беларусь будзе пакідаць сабе да 1,5 млрд. даляраў экспартных пошлін на нафтапрадукты. Бакі таксама дамовіліся, што ў 2015 годзе у Беларусь будзе пастаўлена 23 млн. тон нафты, а ў 2016–2024 гадах – па 24 млн. тон на год, што прадугледжвае поўную загрузку беларускіх нафтаперапрацоўчых заводаў.

2. Масква таксама ўзмацняе крэдытную залежнасць Беларусі ад Расіі, выкарыстоўваючы цяжкасці ў беларускай эканоміцы для аказання палітычнага ціску (у прыватнасці, у ходзе падрыхтоўкі да падпісання Дамовы пра ЕАЭС). У Беларусь да гэтага часу не паступіў 6-ы транш крэдыту Антыкрызіснага фонду ЕўрАз-

ЭС. З пачатку года беларускія ўлады чакалі паступлення міждзяржаўнага крэдыту ад Расіі ў памеры 2 млрд. даляраў, аднак на пачатак разгляданага перыяду з гэтых грошай паступілі толькі 450 млн. даляраў. Нават пасля падпісання Дамовы аб ЕАЭС лёс рэшты сумы была нявызначаным. Таму беларускія ўлады пачалі спешныя перамовы з фінансавымі ўстановамі Расіі пра больш хуткае атрыманне брыдж-крэдыту, які быў атрыманы толькі 27 чэрвеня ад расійскага дзяржаўнага банка ВТБ. Умовы пазыкі таксама не абвешчаюцца, але ёсць усе падставы меркаваць, што яна выдадзена на рынкавых умовах.

3. У перыяд, які разглядаецца, афіцыйны Мінск дазволіў узмацніць ваенную прысутнасць Расіі на тэрыторыі Беларусі, прыняўшы 6 расійскіх знішчальнікаў Су-27 на аэрадром у Бабруйску. Афіцыйна такі крок тлумачыўся неабходнасцю адэкватнага адказу на нарошчванне ваеннай групыкі NATO каля межаў Саюзнай дзяржавы Расіі і Беларусі.

4. У першым паўгоддзі 2014 года працягнуліся актыўныя дыпламатычныя кантакты з Еўрасаюзам на розных узроўнях, што пачаліся яшчэ ў апошнім квартале 2012 года. Пры гэтым колькасць кантактаў паступова пачынае пераходзіць у якасць. У канцы студзеня быў дадзены афіцыйны старт перамоваў паміж Беларуссю і Еўрапейскай камісіяй аб пагадненні пра спрашчэнне візавага рэжыму і рэадмісію. 12 чэрвеня ў Мінску прайшлі кансультацыі экспертаў МЗС Беларусі і Еўрапейскай камісіі па праекце міжнароднай дамовы аб спрашчэнні візавага рэжыму, а 13 чэрвеня – экспертаў МУС Беларусі і Еўракамісіі па праекце пагаднення аб рэадмісіі. Па некаторых пунктах праектаў пагадненняў пакуль не ўдалося выйсці на ўзаемапрымальныя рашэнні, аднак у цэлым перамоўны працэс развіваецца ў межах запла-наванага графіка.

5. Мінск і Брусэль вядуць таксама перамовы аб запуску так званай «Часовай фазы» (Interim phase) супрацоўніцтва. Прадугледжваецца, што гэтая дыялогавая пляцоўка будзе выкарыстаная для пошуку кропак узаемнай цікавасці па тэме мадэрнізацыі Беларусі. 28 траўня ў Мінску адбыўся першы раунд кансультацый па пытаннях мадэрнізацыі з удзелам намесніка міністра замежных спраў Беларусі Алены Купчынай і дырэктара дэпартамента Расіі, «Усходняга партнёрства», Цэнтральнай Азіі, рэгіянальнага супрацоўніцтва і АБСЕ Еўрапейскай службы знешняга дзеяння Гунарам Вігандам. У склад дэлегацыі ЕС увайшоў і іншы высокапастаўлены чыноўнік – дырэктар па пытаннях палітыкі суседства Генеральнага дырэктарата па развіцці і супрацоўніцтве Еўрапейскай

камісіі Міхаэль Келер. Паводле паведамленняў прэс-службы МЗС Беларусі, «галоўнай мэтай кансультацый па мадэрнізацыі з'яўляецца вызначэнне найлепшай будучай формы ўзаемадзейня паміж урадам Рэспублікі Беларусь і Еўрапейскім саюзам».

6. У межах беларуска-амерыканскіх адносін таксама адбылося некалькі істотных падзей. 25–26 лютага з рабочым візітам у Мінску знаходзілася Гандлёвы саветнік Камерцыйнай службы ЗША за мяжой (Дэпартамент гандлю) Шэрыл Дзьюкелю. Яна сустрэлася, у тым ліку, з намеснікам міністра замежных спраў Аляксандрам Гур'янавым і іншымі беларускімі афіцыйнымі асобамі. 2–4 чэрвеня адбыўся візіт у Беларусь намесніка памочніка Дзяржсакратара ЗША па справах Еўропы і Еўразіі Эрыка Рубіна. Ён сустрэўся з кіраўніком МЗС Уладзімірам Макеем, прадстаўніцамі дыпламатычнага корпуса і грамадзянскай супольнасці. Паводле паведамлення амбасады ЗША, на сустрэчах абмяркоўвалася магчымасць далейшага ўмацавання супрацоўніцтва з Беларуссю па пытаннях, што прадстаўляюць узаемную цікавасць (барачыба з гандлем людзьмі, пашырэнне дзелавых кантактаў і нераспаўсюджанне зброі масавага паражэння). 17–18 чэрвеня ў Вашынгтоне прайшлі першыя беларуска-амерыканскія кансультацыі па пытаннях міжнароднай бяспекі. Прадметам кансультацый стала шырокае кола пытанняў міжнароднай бяспекі ў глабальным і рэгіянальным кантэкстах, у тым ліку датычных нераспаўсюджання зброі масавага знішчэння, экспертнага кантролю, дзейнасці Канферэнцыі па раззбраенні, а таксама ліквідацыі хімічнай зброі.

7. 21 чэрвеня з папраўчай калоніі быў датэрмінова вызвалены кіраўнік праваабарончага цэнтра «Вясна» Алесь Бяляцкі. Такім чынам, Мінск дэманструе, што можа пры захаванні некаторых умоў ісці на саступкі па праблемацы палітвязняў і станоўча ацэньвае дыялог з Захадам.

Апісанне дадатковых падзей

1. Мінск прыкладаў істотныя намаганні, каб захаваць нейтралітэт адносна крызісу вакол Украіны. Падтрыманне добрасуседскіх ад-

носін з Украінай вельмі важнае для Беларусі з прычыны цесных гандлёва-эканамічных адносін, так і з палітычных матываў – пражоўдні ўрад у Кіеве можа выступіць у якасці пасярэдніка паміж беларускімі ўладамі і Захадам. Пры гэтым, у адрозненні ад сітуацыі пасля расійска-грузінскай вайны 2008 года, магчымасць лавіравання паміж Расіяй і Еўрасаюзам вельмі абмежаваная.

2. Трохі актывізаваліся і адносіны з Польшчай, якія пасля прэзідэнцкіх выбараў у Беларусі 2010 года перажывалі найгоршыя свае часы. 2–3 красавіка ў Мінску прайшло пасяджэнне Беларуска-польскай рабочай групы па гандлі і інвестыцыях, якая дзейнічае ў межах Сумеснай Беларуска-польскай камісіі па эканамічным развіцці. Дэлегацыі ўзначальвалі намеснік міністра замежных спраў Аляксандр Гур'янаў і намеснік міністра эканомікі Польшчы Анджэй Дыха. Польская дэлегацыя была таксама прынятая віцэ-прэм'ерам Беларусі Міхаілам Русым. Характэрны не толькі ўзровень, але і сам факт гэтага пасяджэння: яно прайшло ўпершыню са снежня 2010 года.

3. 3 красавіка быў арганізаваны Беларуска-польскі бізнес-форум, да якога прымеркавалі адкрыццё мінскага гатэля «Вікторыя-2», пабудаванага з удзелам польскага капіталу. Польскую дэлегацыю ўзначаліла ўжо намеснік міністра замежных спраў Катажына Кацперчык. За два дні інтэнсіўных перамоваў быў закрануты шырокі пласт эканамічных пытанняў, якія назбіраліся за апошнія гады, калі кантакты паміж бакамі насілі абмежаваны характар. 17 красавіка па ініцыятыве польскага боку адбылася тэлефонная размова паміж Аляксандрам Лукашэнкам і прэм'ер-міністрам Польшчы Дональдам Тускам. Паводле звестак прэс-службы беларускага прэзідэнта (пазней паведамленне з нейкай прычыны было выдаленае з афіцыйнага сайта), у ходзе размовы абмяркоўвалася міжнародная абстаноўка ў сувязі з тым, што адбываецца ва Украіне. Сам факт такой размовы выглядае шматабяцальным і пацвярджае здагадкі, што пазіцыя Мінску адносна сітуацыі ва Украіне можа стаць каталізатарам больш актыўнага перамоўнага працэсу паміж Беларуссю і Еўрасаюзам. ■

Кароткі прагноз на наступнае паўгоддзе

У другім паўгоддзі ў беларуска-расійскіх адносінах будзе дамінаваць тэма падрыхтоўкі да ўступлення ў сілу Дамовы пра ЕАЭС. Будзе працягвацца паступовая ўніфікацыя розных аспектаў эканамічнага жыцця ў межах еўразійскай тройкі.

Будуць працягвацца перамовы з ЕС аб спрашчэнні візавага рэжыму. Верагодна, да канца года будуць узгодненыя тэксты пагадненняў пра спрашчэнне візавага рэжыму і рэадмісію. Адносіны з ЗША таксама будуць паступова набываць свой парадак дня, які можа першапачаткова складацца з найменш балючых для абодвух бакоў пытанняў: аднаўленне паўнаважнасці працы паслоў, рост узаемнага гандлю і міжнародная бяспека.

Трэнд 5

Культурная палітыка

Асноўная тэндэнцыя: Стагнацыя без якасных змяненняў

Агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый

Культурнае жыццё Беларусі ў першым паўгоддзі 2014 года сведчыла не столькі пра ўзнікненне новых тэндэнцый, колькі пра ўмацаванне раней сфармаваных. Балючыя праблемы афіцыйнай культурнай палітыкі: адсутнасць выразнай і дакладнай канцэпцыі развіцця нацыянальнай культуры, а таксама палітызацыя і ідэалагізацыя культурнага поля – дапоўніліся нарастаннем кадравага крызісу і ўзмацненнем адміністравання ў культурнай сферы. І хоць у апошні час улады пазбягалі рэзанансных забаронаў на творчасць, стала відавочна, што «чорныя спісы» выканаўцаў з парадку дня канчаткова не знятыя.

Па-ранейшаму захавалася дзяленне на культуру афіцыйную, якая існуе на бюджэтныя сродкі і карыстаецца падтрымкай уладаў, і неафіцыйную або напаяфіцыйны «андэрграўнд». Іх эстэтычныя і ідэалагічныя супярэчнасці прыводзілі да прыкметнага супрацьстаяння, што ў цэлым не спрыяла кансалідацыі грамадства. Супярэчлівай заставалася і «мяккая беларусізацыя», у правядзенні якой улады па-ранейшаму праяўлялі марудлівасць і значна саступалі ініцыятывам грамадзянскай супольнасці.

За гэты перыяд у Беларусі было рэалізавана некалькі ўдалых культурных праектаў. І хоць галоўныя падзеі першага паўгоддзя непасрэдна або апасродкавана былі звязаныя з правядзеннем у Мінску чэмпіянату свету па хакеі, падрыхтоўка да яго выйшла далёка за межы проста спартыўнага спаборніцтва.

Апісанне асноўных падзей, якія вызначылі ацэнку трэнду

1. Галоўнай падзеяй першага паўгоддзя 2014 года па задуме уладаў стаў майскі чэмпіят свету па хакеі ў Мінску. Улічваючы працяглую міжнародную ізаляцыю Беларусі з боку заходніх краін, хакейны чэмпіят гэтага года павінен быў прадэманстраваць усяму свету «моцную і квітнеючую Беларусь» і ўсе перавагі тутэйшай эканамічнай, сацыяльнай і культурнай палітыкі. Аднак афіцыйныя ўлады не заўсёды маглі трымацца ў разумных межах. Звычайнае жаданне ўзяць пад кантроль і «заарганізаваць» любое мерапрыемства прыводзіла часам да кур'ёзных вынікаў. Так, спачатку практычна на кругласутачны рэжым працы былі пераведзеныя не толькі ўсе сталічныя, але і абласныя музеі, лік спецыяльна падрыхтаваных канцэртных праграм ішоў на

дзясяткі, без выходных працавалі музычныя і тэатральныя калектывы і г. д. На жаль, хакейныя фанаты надзеі ўладаў не зусім апраўдалі: большасць з іх аддавалі перавагу наведванню пасля матчаў выключна фан-зоны. Аднак культурнае жыццё Мінска вясной было надзвычай насычаным і цікавым.

2. Дзякуючы хакейнаму чэмпіянату ўдалося ажыццявіць маштабныя выставачныя праекты: Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь прадставіў амбітную выставу «Дзесяць вякоў мастацтва Беларусі», якая сабрала ў адной экспазіцыі ўнікальныя артэфакты.

На трох пляцоўках працавала выстава беларускага авангарду «Avant-gARTe. Ад квадрата да аб'екта», якая стала вынікам дзесяцігадовай працы шэрагу беларускіх мастакоў. Музей сучаснага выяўленчага мастацтва на плошчы Якуба Коласа паказаў выставу пад адкрытым небам «Мастак і горад. BelART.by», а ў Парку чалюскінцаў дэманстравалася фотавыстава «Спадчына Беларусі». Змяніўся цэнтр беларускай сталіцы: каля ратушы былі ўсталяваныя скульптуры «Войт» і «Гарадскія шалі», прысвечаныя атрымання Менскам магдэбургскага права ў 1499 годзе.

3. «Чорныя спісы» выканаўцаў, якія, здавалася, перасталі існаваць у канцы 2013 года, нагадалі пра сябе зноў. Цяпер, у адпаведнасці з указам прэзідэнта № 257 «Аб асобных пытаннях арганізацыі і правядзення культурна-відовішчных мерапрыемстваў», ва ўладаў з'явіліся магчымасці перашкаджаць выступу музыкаў цалкам адкрыта, проста адмовіўшы ім у выдачы гастрольнага пасведчання.

Так, упраўленне па ідэалагічнай працы, культуры і справах моладзі Мінскага гарвыканкама адмовіла ў выдачы гастрольнага пасведчання гурту «AMAROKA», які 5 чэрвеня рыхтаваў прэзентацыю свайго новага альбома «Virus» у клубе «Re:Public». Адмова была выдадзена ў адпаведнасці з пунктам 5 главы 2 Палажэння «Аб арганізацыі і правядзенні культурна-відовішчных мерапрыемстваў». У рэпертуары музыкаў чыноўнікі ўгледзелі прапаганду вайны, экстрэмізму або «пагрозу нацыянальнай бяспецы, грамадскаму парадку, маральнасці і здароўю насельніцтва, правам і свабодам грамадзян». Больш канкрэтнага тлумачэнні музыкі, якая катэгарычна адхіляюць такія абвінавачванні, не атрымалі.

Па-ранейшаму адчуваюць цяжкасці з арганізацыяй сваіх выступаў музыка Зміцер Вайцюшкевіч і «Свабодны тэатр». На радзіме

пад забаронай знаходзяцца і канцэрты гурта «Ляпіс Трубяцкой». Лідэр гурта Сяргей Міхалок абвясціў, што з 1 верасня 2014 года «Ляпіс Трубяцкой» спыняе сваё існаванне. Калі гэта сапраўды адбудзецца, сучасная беларуская рок-музыка пазбавіцца аднаго з самых яркіх сваіх калектываў.

4. Па-ранейшаму вельмі супярэчлівым застаецца працэс «мяккай беларусізацыі». У сувязі з абвастраннем палітычнага крызісу ва Украіне і асаблівай роляй у яго ўзнікненні моўнай праблемы, лагічным было чакаць удакладнення пазіцыі афіцыйных беларускіх уладаў па гэтым пытанні. Такое ўдакладненне было ў першых радках штогадовага паслання прэзідэнта беларускаму народу і Нацыянальнаму сходу 22 красавіка. Аляксандр Лукашэнка запэўніў, што «вялікая руская мова будзе свабодна развівацца ў Беларусі, гэтак жа, як і наша “матчына родная беларуская мова”. Калі мы страцім рускую мову – мы пазбавімся розуму! Калі мы развучымся гаварыць на беларускай мове – мы перастанем быць нацыяй».

На практыцы, на жаль, сітуацыя не змянілася: беларуская мова практычна не выкарыстоўваецца вышэйшымі беларускімі чыноўнікамі, і яе выкарыстанне на афіцыйным узроўні абмежаванае своеасаблівай «фальклорна-этнаграфічнай рэзервацыяй» – выступленнем народных калектываў на рэспубліканскіх святах. Афіцыйныя ўлады з асцярогай успрымаюць ініцыятывы грамадзянскай супольнасці па развіцці роднай мовы і, як правіла, іх не падтрымліваюць. Так, было забаронена шэсце ў беларускіх народных касцюмах, запланаванае ў межах акцыі «Купальская хада»; у чарговы раз арандаванага памяшкання датэрмінова пазбавіўся інфармацыйна-асветніцкі праект «Арт-Сядзіба», а «Таварыства беларускай мовы», якое адзначыла ў чэрвені 25-годдзе сваёй дзейнасці, не можа дамагчыся льготы па выплаце арэнды. Выдавец Ігар Логвінаў, уладальнік аднайменнага прыватнага выдавецтва, закрытага ў 2013 годзе, зарэгістраваў у Літве грамадскую арганізацыю «Літаратурны дом “Логвінаў”» і спыніў сваю дзейнасць у Беларусі. У выніку наша культура пазбавілася выдавецкага цэнтра, які спецыялізаваўся на выпуску сучаснай беларускай мастацкай і навуковай літаратуры і перакладных выданняў.

На гэтым фоне прыемным, хоць практычна адзіным выключэннем успрымаецца планамерная асветніцкая праца беларускамоўнага сацыякультурнага тэлеканала «Беларусь 3» і радыёканала «Культура», якія ў адзіночку істотна змяніць сітуацыю не здольныя.

5. У працэсе беларусізацыі па-ранейшаму крэатыўна дзейнічае грамадзянская супольнасць: разам з надзвычай папулярнымі курсамі па вывучэнні беларускай мовы «Мова ці кава» ў сталіцы пачалі працаваць бясплатныя моўныя курсы «Мова нанова». У сакавіку адкрылася кнігарня выдавецтва «Галіяфы». Паводле

задумы арганізатараў, новая кнігарня павінна стаць цэнтрам прапаганды беларускай літаратуры, месцам прэзентацыі творчасці нацыянальна арыентаваных музыкаў і мастакоў. Мноства цікавых культурных праектаў ажыццявіла кампанія «Будзьма!». Акрамя таго, у чэрвені прайшоў пяты фестываль беларускамоўнай рэкламы «AD.NAK!».

Апісанне дадатковых падзей

1. Нягледзячы на адсутнасць паслядоўнай дзяржаўнай палітыкі ў галіне нацыянальнай культуры, у яе развіцці намеціўся пэўны і цалкам вытлумачальны кадравы крызіс. Галоўнымі крытэрамі падбору кадраў застаецца прыхільнасць афіцыйнай ідэалогіі. Пра гэта, у прыватнасці, сведчыла прызначэнне на пасаду першага намесніка міністра культуры РБ Ірыны Дрыгі. Раней яна працавала на пасадзе начальніка ўпраўлення сацыяльна-культурнай палітыкі галоўнага ідэалагічнага ўпраўлення Адміністрацыі прэзідэнта і мела, па сцвярджэнні Дзмітрыя Вайцюшкевіча, непасрэднае дачыненне да забароны яго канцэртаў.

2. Далёка не заўсёды «ідэалагічная правільнасць» чыноўнікаў ад культуры спалучаецца з прафесійнай прыдатнасцю для працы ў гэтай сферы. Так, у лютым калектыву Тэатра юнага глядача абвясціў вомут недаверу дырэктару Мікалаю Казюліну. Прычынай супярэчнасці стала рашэнне дырэктара (які не меў належнага досведу працы ў драматычным тэатры і быў прызначаны за два месяцы да падзей) зняць з пасады мастацкага кіраўніка тэатра Уладзіміра Савіцкага і скасаваць гэтую пасаду як такую. У дадзеным выпадку канфлікт скончыўся звальненнем дырэктара, аднак з’яўленне ў сферы культуры чыноўнікаў-непрафесіяналаў, якія груба ўмешваюцца ў творчы працэс адміністрацыйнымі метадамі, набывае ўсё больш масавы характар.

3. Вялікі рэзананс у асяроддзі творчай інтэлігенцыі атрымала забарона на выкарыстанне герба «Пагоня» ў спектаклі Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы «Пан Тадэвуш» паводле А. Міцкевіча ў пастаноўцы Мікалая Пінігіна. Малюнак старажытнага беларускага герба, які прысутнічаў на генеральнай рэпетыцыі і на першым паказе спектакля, выклікаў незадаволенасць чыноўнікаў Міністэрства культуры і знік на прэм’еры 15 студзеня.

4. У мінулым паўгоддзі атрымаў развіццё галоўны праект захавання гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі – адраджэнне вытворчасці сліцкіх паясоў. Аляксандру Лукашэнку, які наведваў прадпрыемства «Сліцкія паясы» ў красавіку, быў перададзены эксперыментальны ўзор прадукцыі, пасля чаго сучасны сліцкі пояс заняў месца ў Палацы Незалежнасці. Шырока асветленая ў СМІ падзея выклікае супярэчлівыя пачуцці: з аднаго боку, нельга

не вітаць намаганні дзяржавы па адраджэнні адной з самых яркіх і самабытных з'яў нацыянальнага дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, з другога – асаблівасці ўвасаблення гэтага праекта ствараюць уражанне, што галоўнай яго мэтай, у першую чаргу, было стварэнне сувенірнай прадукцыі, прымеркаванай да правядзення ў Мінску чэмпіянату свету па хакеі. ■

Кароткі прагноз на наступнае паўгоддзе

Можна выказаць здагадку, што развіццё культурнага ландшафту ў Беларусі будзе праходзіць у межах складзенага трэнду. Няма падстаў чакаць прыкметнай лібералізацыі культурнай палітыкі, хаця пры пошуках магчымасцяў нармалізацыі адносінаў з Захадам улады будуць імкнуцца пазбегнуць рэзанансных забаронаў і абмежаванняў свабоды творчасці. У сувязі з надыходзячымі прэзідэнцкімі выбарамі ад культуры будуць патрабаваць ідэалагічнай і прапагандысцкай падтрымкі існуючай мадэлі развіцця, захаваецца палярызацыя культурных працэсаў, магчымае далейшае паглыбленне кадравага крызісу.